

VERSLAGEN VAN DE MAANDELIJKSE BIJEENKOMSTEN

te Heerlen op 6 november

Op deze goed bezochte vergadering liet de heer Bult, voordat de sprekers van deze avond het woord kregen, een aantal fraaie Gekraagde aardsterren zien, gevonden op het stort. Daarna kregen de heren van Reyst en Ensink van de werkgroep Lacerta het woord over Amphibiën en Reptielen.

Gewezen werd op de belangrijke bijdrage die amateurs kunnen leveren met opgaven te geven van hun waarnemingen en vondsten. Dit heeft vooral betrekking met het in kaart brengen van deze diersoorten in Nederland. Hoewel Limburg enkele soorten rijk is die in de rest van ons land ontbreken of zeer zeldzaam zijn, geeft de verspreidingskaart toch talrijke gebieden in Limburg aan, waar sommige van de meest voorkomende kikkersoorten, schijnbaar, ontbreken. Daarna werd de plaats aangegeven waar de Amphibiën en Reptielen in het dierenrijk staan. Uitvoerig werden de verschillen en de overeenkomsten tussen beide groepen besproken en in het kort ook met de andere grote groepen. Vervolgens werden de verschillende geslachten besproken en tenslotte ook de soorten die hiertoe behoren. Nagegaan werd de bouw, levenswijze, milieu, voortplanting en natuurlijk ook de belangrijkste kenmerken en verschillen onderling. Zeer uitvoerig werd ingegaan op de restauratie van "De Werken" te Maastricht, waarbij de enige vindplaats van de Muurhagedis in Nederland bijna geheel verloren gegaan is. Zelfs de Moerasschildpad werd niet vergeten. De sprekers zijn van mening dat deze soort in Nederland niet inheems is, omdat hier nooit eieren of jonge dieren aangetroffen zijn. Men denkt aan ontsnapte of uitgezette dieren. Echter, in het Jaarboek van 1911 is de zeeerwaarde heer Jos Cremers wel degelijk van mening dat deze soort inheems is en staft zijn mening met enige vondsten vanaf

1897. Deze soort werd voor de eerste wereldoorlog reeds door de geestelijke, later prof. van Velthuisen te Molkwerum, Friesland, gehouden en dieren van hem zijn wel eens ontsnapt. Zou de geestelijkheid in Limburg in die tijd ook niet dergelijke liefhebberijen gehad hebben?

Kikkers, padden en ook salamanders trekken in het voorjaar naar dat plasje waar ze zelf geboren werden. Wordt nu een drukke verkeersweg aangelegd dan sneuvelen vele onderweg. Natuurvrienden trachten door dieren te vangen en over te brengen naar een veiliger plaats dit te verhinderen. Beter is enkele jaren achtereen de eieren over te brengen naar een andere poel, de dieren die daaruit opgroeien zullen later zich uitsluitend tot deze poel beperken. Behalve zeer fraaie en duidelijke foto's gaven de beide sprekers ook een geluidsfilm van enige kikkers en paddesoorten, soms oorverdovend, bij andere soorten welluidend. Doordat de beide heren zo uitvoerig hun stof bespraken was er weinig tijd meer over om een discussie achteraf te houden.

te Maastricht op 7 december 1978

Bij de opening herdacht de voorzitter de heer Sterken uit de Kring Heerlen die 21 november j.l. op 89-jarige leeftijd overleden is.

Hij was een zeer trouw lid en droeg ons Genootschap een warm hart toe.

De leden Erkens en Nijsten werden gefeliciteerd met de A.N.W.B.-prijs voor hun natuurfilms.

Ter inzage van de leden werden de volgende ingekomen stukken rondgegeven:

het septembernummer van Gorteria dat speciaal over Zuid-Limburg gaat; het blad van de Natuurhistorische Vereniging Pepijnsland; een nieuwe (nu Belgische) druk van het werk (vroegere publicatie van ons Genootschap) van Br. Agatho over de roodborsttapuit, meegebracht door Br. Thomas Moore; en de 'Atlas provisoire des Lombriciens de Belgique

Hilbert Sterken, in memoriam en de Heer de Heer.
Excursie na de jaarvergadering in het Kasteelpark Born.

Foto: van Nieuwenhoven

et de pays Limitrophes' par Marcel B. Bouché en 'Atlas provisoire des insectes de Belgique', beide uitgegeven door de ons welbekende J. Leclercq e.a. (Faculté des Sciences Agronomiques de l'état zoologie generale et faunistique. Gembloux (Belg.))

Mevrouw Coolsma schonk een inventarisatierapport over de Bossche Fronten uit 1976. De heer Kemp bracht een lijstje met eerste waarnemingen

van vogels mee van afgelopen voorjaar. Deze gegevens zullen door de fenologie-medewerker van de vogelstudiegroep verwerkt worden.

Uit Gorteria en het blad van Pepijnsland (13e jrg. no. 3) blijkt een grote belangstelling voor het Zuidafrikaanse kruiskruid *Senecio inaequidens* DC, door Adema en Mennema 'bossig kruidkruid' genoemd. Deze adventiefplant is al vaker op onze bijeenkomst ter tafel gekomen. De heren W. de Veen en J. Hermans (Hertestraat 21 Linne) vragen meer vindplaatsgegevens: terrein, gemeente, datum, naam en adres van de vinder.

De secretaris van Pepijnsland, de heer H. Vergoossen, liet weten, dat hij in het octobernummer van het Maandblad ten onrechte als voorzitter werd gekwalificeerd.

Het Limburgs Landschap stelde er prijs op om de vraag 'Wat gebeurt er met het Cannerbos?', opgekomen in de vorige bijeenkomst, te beantwoorden met 'de iepen worden gekapt'. Dit antwoord leverde, hoe kort en duidelijk ook, veel stof op voor discussie. De heer Kemp was verontwaardigd over het feit dat er een spoor van vernieling plaats vond dat verder ging dan het, zijns inziens ook noodzakelijke, kappen van iepen. Onder meer verdwenen er ook oude populieren. De heer de Graaf had op de districtsver-

Slaapplaats van Kokmeeuwen in het Grindgat Eijsden

Foto: van Nieuwenhoven

gadering van Natuurmonumenten vernomen, dat met name ook ten aanzien van populieren een actief kapbeleid werd gevoerd om stikstofverrijking van de bodem tegen te gaan.

Andere leden wezen erop, dat onze hellingbossen hakhoutbossen zijn en dat daarin altijd veel gekapt werd en dat alleen de jonge wat dikkere bomen bleven staan om goed hout te leveren. In feite hadden de populieren al veel eerder gekapt moeten worden. Doet men niets aan het bos, dan verdwijnen de populieren (en zieke iepen) toch en staat er over - pak weg 100 jaar een ander, meer natuurlijk bos. Door het beheer van de Stichting het Limburgse Landschap wordt dit proces versneld. Het werd duidelijk, dat eenstemmigheid in beheerszaken moeilijk te verwezenlijken is.

De secretaris had veel kraanvogelmeldingen binnen gekregen tijdens de afgelopen twee weken.

De heer de Graaf, botanicus en tijdelijk in het Museum werkzaam, is samen met de heer van Heurn bezig aan de conservering van het herbarium De Wever. Hij zal een actieve functie gaan vervullen in de Plantenstudiegroep.

Uit het herbarium komen nu reeds talloze interessante vragen naar voren. Zo is er een ondersoort van de naaldvaren, *Polystichum aculeatum* ssp. *angulare*, in het herbarium van Grégoire gevonden. Deze ondersoort is te herkennen aan de blaadjes van de 2e orde; deze zijn duidelijk gesteeld. (bij ssp. *aculeatum* is dat niet het geval). De heer de Graaf roept de leden op, hem vindplaatsen van naaldvarens door te geven. De ondersoort '*angulare*' is nog tot jan./febr. groen en is daarna verdord; '*aculeatum*' blijft de hele winter groen.

Mevrouw Helling bracht enkele braakballen mee ter determinatie. Hoewel er geen keverschilden in zaten, leken ze toch wel van de steenuil te zijn.

Na de pauze hield Br. Thomas Moore een zeer interessant dia-verhaal over verschillende gangenstelsels

in Zuid-Limburg. Het bleef niet beperkt tot de natuurlijke historie. Vele muurschilderingen, beeldhouwwerken en culturele activiteiten toonden de betekenis aan van de groevenwereld voor de mensen in Zuid-Limburg. Schitterend waren ook de dia's van overwinterende dieren, vleermuizen, vlinders, muggen, vliegen, en dan niet te vergeten de paddestoelen en schimmels op sommige gestorven dieren. Zo is een vlieg met drie paddestoelen op zijn rug - in close up - een beeld dat je niet direct vergeet.

te Heerlen op 4 december

De vergadering herdacht het overlijden van de heer Sterken; op de rouwplechtigheid waren bestuursleden van het hoofdbestuur en van de kring Heerlen aanwezig. Sterken was één van onze oudste leden en beslist één van de trouwste.

Dr. Dijkstra deelde mee dat een Appelvink (*Coccothraustes coccothraustes*) tegen een ruit van het Geol. Bureau vloog en geruime tijd bewusteloos op een tak gezet werd en daarna wegvloog. Op zichzelf niet zo'n belangrijk feit, maar Appelvinken zijn toch nog tamelijk zeldzaam.

Daarna kreeg de heer Lemmerling het woord over zijn voordracht: kruiden, heksenwaan en volksgeloof. Hij merkte op dat planten een belangrijke rol gespeeld hebben in de geschiedenis. Plinius 54 v. Chr. beschrijft reeds dat pijlpunten en lansengedoopt waren in een aftreksel van *Taxus*. Bij het begin van de eerste wereldoorlog stierven, volgens hem, honderden Duitse cavalerie-paarden aan de oostkant van de Maas als gevolg van het eten van *Taxus*-bladeren. Men moet echter niet vergeten dat er zwaar gevochten werd om de vijand te verhinderen over de Maas te trekken, gezien de vele oorlogsmonumenten met de opschriften van de gevallen. Vroeger werd in Limburg mosterd verbouwd voor eigen gebruik. Tijdens de eerste wereldoorlog gebruikten de Duitsers mosterdgas bij Ieperen. Deze

gasaanval was zo dodelijk dat de Duitsers het zelf niet geloofden en verzuimden door de linies heen te breken.

Verschillende planten zoals Moederkoren, Bilzekruid, Wolfskers, Vingerhoedskruid en Papaver bevatten vergiften. Bepaalde vrouwen kenden de werking van deze stoffen die tot de z.g. heksenalf verwerkt konden worden. Bij uitwendig gebruik ervan veroorzaakte deze zelf hallucinaties en wel zo dat de gebruiksters geloofden op een bezemsteel door de lucht gevlogen te hebben en dergelijke vrouwen liepen de kans als heks vervolgd te worden. Ze waren dus niet zo onschuldig als tegenwoordig wel aangenomen wordt. L.S.D. heeft dezelfde werking.

Volkverhalen werden bij de haard verteld vooral over weerwolven en wolven. Weerwolf kon men worden door de huid van een wolf 's nachts om 12 uur om zijn rug te hangen, waardoor men de eigenschappen van een wolf kreeg. Wolfenverhalen zijn volgens onze kennis sterk overdreven. Ook was er dan nog de vuurman, zeer gevaarlijk om middernacht, echter wel een uitstekend middel om vrijers naar huis te sturen. Tegenwoordig verklaart men het verschijnsel door aan te nemen dat het fosforiserend licht afkomstig is van de Honingzwam op vermolmd boomstronken. Nachtdieren zoals padden, vleermuizen, uilen en zwarte katten waren ook zeer verdacht. Waarom men de koekoek niet vertrouwde

is niet erg duidelijk; deze soort werd reeds in de Oudheid verdacht en gold bij de Joden als een onrein dier, zie het Oude Testament, Deut. 14. Duiven, zwaluwen en de ooievaar brachten geluk aan en hun nest mocht niet verstoord worden.

BOEKBESPREKING

DIEREN DICHTERBIJ 8

de Stekelbaars

door Maarten 't Hart

illustraties van Minnie Dronkers

uitgave: het Spectrum BV, 112 pagina's, f 19,90

Een leuk, leerzaam en informatief boekje over de stekelbaars. Veel informatie over huisvesting en voer (praktische aanwijzingen hoe zelf stekelbaarsen te houden), en over verspreiding en systematiek.

Maarten 't Hart bespreekt de levenscyclus aan de hand van de verschillende fasen in het leven van dit visje, zoals de trekfase, de nestbouwfase, de seksuele fase, de broedzorgfase.

Hij beschrijft daarbij allerlei gedragingen van het stekelbaarsmannetje en -vrouwtje, waarbij de duidelijke illustraties van Minnie Dronkers een lust voor het oog zijn.

Puttend uit eigen en ander onderzoek, geeft Maarten 't Hart een inzicht hoe er in de ethologie gewerkt wordt, en hoe bepaalde vragen omtrent het gedrag van een dier experimenteel opgelost kunnen worden. Opvallend hierbij is dat Maarten 't Hart de stekelbaars volkomen in z'n waarde laat zonder het te degraderen tot "onderzoeksdier".

Katrien de Vos

